

הקדמת הרב המחבר, בשפה ברורה מדבר, וחילים יגבר

מעלת ומהות תורתנו הק'

המכתב מכתב אלהים הוא, ואמרות ה' בהם המשה המודות גנוזות [–חומשי תורה], והאותיות יגידו למו, וקוציהן למעלה מהם, את זו דרש רבי עקיבא, עם נקודת הכסף. אל סודם יכספו, ואל רוח החיה כמהלכת, אות נפשם שאפה רוח דעת יראת ה' לחיים. ...

כל הרוצה יבוא ויקבל התורה

כתובים משני עבריהם, אל עבר פני איש הבא ליטול, הנה שכרו אתו, זו תורה אשר נתיחדה לו לשחר פניו. והוא יקרא בעל תורה, אשר עשאה כל, מכאן ואילך העם נזונים ממנה, הבשר אשר בו רוח חיים.

משה קיבל תורה מסיני

ויכתוב משה את התורה הזאת, מפי אלהים מלה במלה, ספורות תיבותיה, מנויות אותיותיה, מי זה ימלל ספורות דעות, באו יחד בדבור אחד, אשר הכין בחכמה נעלמה מעיני כל חי, שם באר מים חיים.

ככתבן נאמרו הדברים, מפי קדוש וברוך הוא, הן חסר הן יתר, בסדר להשכיל. השמע עם קול אלהים מדבר, ואליו ודברות ה' ידרשו, להטיבו באחריתו, נכון יהיה בהר ה', ונהרו אליו במושבו, מושב אלהים חיים. ...

אופן לימוד ודרשות התורה

כתוב אחד אומר דורשני וְחַיָּה, וכתוב אחד אומר ישבני ואתישב, ומי בעל דברים יגש אליו, ולבבו יבין בהעירו, ואותו ידרוש, והעמיד הדברים על בוריין, אל אשר יהיה שמה הרוח – רוח דעת, כי ממנו תוצאות חיים. ...

סיבת כתבו את הספר הק' דן

וכתוב יושר דברי אמת, אמת מארץ תצמח, העירותי מצפונה של תורה, באות נפשי. ותער נפש חיים א"ל השוקקת [מלשון תשוקה], והעירה מכבוד אלהים והסתר דבר (ע"פ משלי כה ט) – זו תורה, טעמתי בקצה המטה, ותהי כפי מתוקה מיערת הדבש.

ג' ענינים שהכין עצמו לכתובת הספר

ותקן נפש חיים לאור באור תורה, ובתבלין שנים ושלשה שמות ממין אחד מצטרפין (ע"פ עולה פ"ב מ"ט), להעלות על ספר את אשר הבינותי.

הא' רוח נכון לכונן דעתי, להרחיק דברי חול ותענוגי עולם הזה, כי הם הדברים הפוגמים מעיקרם, ופוגמים פגימת בשר את המתוק, ולא יאירו שבילי פירושי התורה ממקור האמת, ואם יאירו יהיו כסף סיגים.

ואת הב' אקה רוח דעת, לשקול במשקולת הדעת, בהתבוננות הדעת שהוא דבר המתאים בין החכמה והבינה. ואל זה אביט בדבר ואופנו, ואף אביט אל הקורא את אשר עָדוּ [–אליו] יגיעו הדברים, להבין בהם לבל ישימו בפייהם מר [דבר אשר באמת] למתוק מדבש, ויורק טעמו מחסרון המקבל.

והג' הנו נכבד [משניים הראשונים], יְקָאת יי' היא אוצרו (ע"פ' לג ו).

ודעתי גליתי לפני גולה עמוקות, הנני עבד לך ה' נוטע גן עדן, להקריב ביכוריו לפני אדוני, אולי תתעשת אלי, ויהיה כל פריי קודש הלולים, לרצותך אל חי הפצתי, וקוה קויתי ליחד אשת דודים הפצתי וחשקתי. והריני משעבד דעתי וידיעתי בכללות ארבע, וארבע מוצקות בבניני בנין עולם קמן, בהכנת נפשי מול שמך – שפע ומשפיע ונשפע – דבקתי נשמתי, התחלתי וביארתי בתורה, ופני מול פני שמי מודעת, לבל יכשילני הכושל והמכשיל, וביארתי שנים שלשה נרגרים בכל פרשה, תורה לשמה.

הצרות והמניעות, והזמנים שהקדיש לכתובת והוצאת הספר

והן הקיפני שאור שבעיסתי, וחמ"ץ את ארץ מצרים בשכשך מצרים במצריים, נרדף דלקוני בתפיסה ונכלא במסירה ועלילה ונגידה [הלקאה], ביד שר צר אכזרי, וכשזה נופל זה קם, באין מבטח לרגע מחיי להרגיע. ואני בתוך עמקי ים הצרות, תפיסות על עסקי ממון ועל עסקי נפשות, את נפשי הצלתי, וכיושב בעולם חדש ישבתי, ולמות מתוך תורה חשבתי, ואל אור החיים נתתי לבי ועיני שכלי.

ולרגל מלאכתי הלכתי, ולא יכולתי לתת חלק מהימים למלאכה זו בקביעות, אלא ארבע או חמש שעות בכל שבוע. ויהי בבקר יום השישי יום יצירתי, כי עת לחננה, דבי דידן נצח להבראות ועי' סנהדרין לח:], לעשות רצון מלך החיים, כי חפץ הוא לבריאתי, כי מלאכת שמים על שכמי שמתני מימי חורפי ללמוד תורה לחפץ ללמוד, גם לחזר אחרי היכול להבין. נוסף על צרכי צבור ומשא הנצרכים, לא לחלק בלבד, אלא לגבות לספות ולחלק, ולהצר במצומצמות צריכים ראייה שכלית, לזון נפש אביונים צדיקים וטובים. נוסף על מעמסת פיזור והפצת תורה בכל יום, שתי דרשות ערב ובקר לכל בני העיר, וכי יאריכו הימים דרשות שלשה בכל יום. את כל זה הפצתי עשות לי, ויחדתי זמן מועט למצוה זו, לפרש שנים שלשה נרגרים מאמרי אלהים חיים, אחד המרבה ואחד הממעיט.

החביבה על אלהי עולם וממשלות עולם עליון ותחתון, ואזרתי כגבר חלצי, סיכנתי עצמי סכנות גדולות, דרך מדבר באתי בו, עד כי הביאני ה' פה עיר ליוראני יע"א, לעלות דרך כאן לארץ וישראל הפצתי, והצצתי ביושבי ארץ, וקיימתי גירסת הגמרא (גיטין י.) 'או בטולך או בטולא דבר עשו'. ומצאתי אנשים בה יחידי סגולה, אותם ידרוש ה' לטובה, אשר מנפשם חמדו להטיב ברוח נדיבה ברוח סמוכה, ובחרו בחיים, זה לאהוב וזה לכבד, וזה לעזור להועיל בני ציון היקרים הדר היקר, נדבה רוחם אותם לעכבני אתם ימים, ימים על ימיהם תוסיף שנותם שנות חיים ושלום עד העולם. ...

ויעצוני כליותי, באומר לעת כזאת הנעת עלות על מזבח הדפוס, מה שחדשתי מפשטי הכתובים, הן אלה האנשים הנשיאים ידפיסו, כל הכתוב לחיים. ...

סגנון הספר

ויעצוני כליותי, להדפיס החידושים סמוכים למקרא ותרגום, ופירוש אדון המפרשים ואורם – רבינו שלמה [רש"י] ע"ה, לתועלת הבא לקרות שלא יחסר לו כל לחם אבירים. וביררתי לי מאתי תחתי פשטי הכתובים שהם דרך קצרה, ודקדוקים השייכים לישוב הכתובים. ויחדתי דרך ארוכה משא ומתן בענייני הפוסקים וישובי מאמרי רבותינו ז"ל, וכתבתי העולה מתוך משא ומתן דרך קצרה.

טעם לשם הספר

וקראתי שם החיבור ספר אור החיים, כי התורה נקראת אור, דכתיב (משלי ו כג) כִּי נֵר מַצְוָה וְתוֹרָה אֹר. ולפי שיש כמה דברים שיתיחס להם אור, [ואור] הנר ואור השמש והירח וכוכבים, לזה ציינתיהו **אור החיים**, שם זה מיוחד לבורא עולם הנקרא חיים, דכתיב (שם טו טו) וּמַלְאֲךְ חַיִּים, ולתורה שנקראת חיים, דכתיב (שם יג יז) תּוֹרַת חֶכֶם מִקּוֹר חַיִּים, ולצדיקים הנקראים חיים דכתיב (דברים ז ז) וְאֵתֶם הַדְּבָקִים וְגו' חַיִּים בְּלָכֶם. ברוך ה' השם חלקנו **בחיים**.

וכפי פרושות השמים, מול בורא עולם, שיעלה לפניו לרצון חיבור זה, להאיר ענפי הקדושה. ואם שנית באיזה דבר, יעלה לרצון העסק אשר עסקתי, שהכל היא לשמח אלהי בוראי, שמחת לבי ואור עיני, הוא אדוני אלהים **חיים**.

ותשלם מלאכת שמים זו, בחודש א"ב הרחמן, ביום טוב שקבעו ישראל – יום גמר מלאכת עצי המערכה. שנת אש"ר ותק"א או"ר לו בציון. אשר אנכי עולה שמה, עבד ה' עבד תורה עבד ישראל.

נאום **חיים** בן לא"א החכם השלם כמוה"ר משה'ן עטר זלה"ה.

וקדמתי בתפלה מול מקור החכמה, ואליו פי קראתי, שלא אכשל בדבר שאינו רצוי לפניו, גם יהונני לבל אכשל במכשול נניבת דעת קטן וגדול. וסייג עשיתי, שמשכתי ידי מפתחת ספרים, לא לקולתם כוונתי חלילה חלילה, כי כולם אענדם לראשי ואתעטר בהם, אלא לבל אכשל להתכסות בשמלתם. ובפתחי בספר תורת ה' לא הייתי מקדים להתחכם מהראשונים, לדעת הערותיהם וישוביהם, ואכנים טפח ואפרש פירוש ממוצע מביניהם, ולזה ושעושה כן יקרא אחיו של נחש הקדמוני, כי ערום יערים להתגדר. אלא תורת ה' כתובה לפני, והיא העירה אותי, והיא השיחתני, והיא האירה נפשי לאור באור הערבי, והרגשתי בנפשי שראתה נסתרות, ותאכל ותשבע ותותר ממטעמי התורה, באור פני מלך **חיים**.

דרכי הספר

כתבתי וקבצתי על יד על יד, זעיר שם זעיר שם, את אשר הבינותי, מהם ישוב הכתובים דרך עיון בשיעור הדיבור עצמו דרך פשט, ומהם דרך דרש, ומהם דרך רמז, ומהם דרך סוד בדרך נסתר ונגלה לעינים לו. ולפעמים אמשוך בקסת הסופר בפשטי הכתובים בדרך משונה מדרשת חז"ל, וכבר גליתי דעתי שאין אני חולק חס ושלום על הראשונים אפילו כמלא נימא, אלא שהרשות נתונה לדורשי תורה לעובדה ולזרעה, אור זרוע לצדיק, וארץ החיים מעלת פירות לכל זרע זרוע אשר יזרע בה בעלה – בן תורה, רק לדבר הלכה, אל אשר יהיה שמה הרוח אשר תקנו ראשונים, אחריהם לא ישנו. גם לא לבדות מדעת אנוש דברים חדשים, אשר לא שערם נוחלי תורה מפה אל פה, אלא על פי הקדמותיהם אשר קבלו דלי מדלי, אשר דלה לנו איש האלהים, מהם יקחו הקדמותיהם בני תורה, לעמול לעשות מסילת הכתובים, ואורח דרך ושביל ונתיב, ולהכניס בכתובים דברים שנאמרו בעל פה.

הטרדות שהקיפוהו בעת בואו להדפיס

ובמעט זמן ושנתתי למלאכה זו הרגעים בחנתי, בשנים שלשה גרגרים בכל פרשה, וקבצתי ושמתי באמתחתי. והמו עלי סערות ימי המונעים, ולא שבו הרודפים, קויתי לשלום והנה מלחמה, רץ אחר רץ לצר ולצורר, וצרה נוגעת בחברתה, עד צואר הגיע. ונדדתי מעיר לעיר, ונתקיים בי (ע"י יע"י כז יח) 'הנמלט מן הפחד יפל אל הפחת, ולא שבת נוגש ומדהבה, וביאת שדרכו למדוד בגסה' דנוני, וקול הב הב לא פסיק, אף כי תם הכסף והמקנה, והעמידו גברא אחזקתיה, ואין חונן. וסוגרו דלתי תורה, כי האיש הבליעל הולך וחזק, ויוסף לחטוא איש ישראל חס ושלום. והאיר ה' עיני שכלי, אין זה אלא לקום ולעלות אל מקום השבתי בו הוא מקום השכינה, עיר הרמה עיר